

6D010300 – Педагогика және психология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін қорғауға ұсынылған Жанкүл Тамараасар Қалниязқызының «Студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамыту» атты тақырыбындағы диссертациялық жұмысының

АНДАТПАСЫ

Зерттеудің көкейкестілігі. Қазақстанның әлемдік білім беру қауымдастығына кірігуі және оның дүние жүзінің жоғары білімді елдерінің қатарында лайықты орын алуға ұмтылысы, заманауи өркениетті сын-тегеуріндері ағымында ХХІ ғасырдағы жаһандық әлеуметтік сұраныс мәртебесіне ие болатын тұлғаның зияткерлік дамуына қажеттілік артып отыр.

Адамзат капиталын, ұлттың зияткерлік әлеуетін дамытуда, қоғамның рухани-адамгершілік және мәдени құндылықтарын сақтауда білім берудің рөлін өзектілеуге бағдарлау Президент Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауларында көрсетілген. Сондай-ақ, инновациялық қоғамдағы қазіргі жастардың интеллектуалды даму деңгейі ең басты стратегиялық ресурстардың қатарынан табылу керектігі «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы», «Интеллектуалды ұлт-2020» Ұлттық Жобасы, «Үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы», «Қазақстан Республикасында 2013-2016жж. білім беру ұйымдарында оқыту үдерісінің тәрбиелік құрамын күшейту бойынша типтік кешенді жоспар» сияқты бірқатар маңызды құжаттарда атап өтілген.

Оған қоса Президент Н.Ә.Назарбаевтың 2017 жылдың 12 сәуірінде жарияланған «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласындағы «ұлттық жаңғыру деген ұғым ұлттық сананың кемелденуін білдіретіндігін, Қазақстан халқының бойларында «ұлттық салт-дәстүрі, тілі мен музыкасы, әдебиеті, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухы мәңгі қалуға тиістігін» ескерсек, студенттердің ұлттық музыка арқылы интеллектуалды дамуын зерттеу қажеттігі арта түседі.

Өйткені, тұлғаның интеллектуалды даму деңгейі құндылық бағдарларға, мәдениетке, кәсіби іс-әрекет нормаларына ықпал етеді. Интеллектуалды-ақпараттың басымдығы жағдайында адам бірқатар «тұлғалық негізді» меңгеруі керек. Мұндай «негізді» қалыптастырып, игеруге көмек беру – жоғары оқу орнының маңызды міндеттерінің бірі, ал оны маңызды бөлшегі ұлттық музыка болып табылатын өз халқының мәдени мұраларынсыз тиімді шешу мүмкін болмас еді. Оның эмоционалды-эстетикалық әсері рухани-адамгершілік құндылықтар жүйесін қалыптастыруға ықпал ете отырып, оның объективті түрдегі интеллектуалды жүктемесі болады, соның нәтижесінде эстетикалық әсерленумен қатар тұлғаның интеллектуалды дамуы жүзеге асады.

Студенттердің ұлттық мәдениет құралдарымен интеллектуалды дамуы, олардың этностың рухани құндылықтарын сақтау мен дамытуға жауапты, ұлтаралық қарым-қатынастың жоғары мәдениетін меңгерген, басқа мәдениет өкілдерімен келісімді диалог құруға қабілетті, қоғамның әлеуметтік белсенді мүшелері ретінде тәрбиелеуді қамтиды. Студенттің эмоционалды аясын дамыту

үдерісі, моральды және эстетикалық бағалаудың өзара байланысына сүйенеді, бұл өз кезегінде ұлттық музыканы тұлғаның интеллектуалды дамуында педагогикалық құрал ретінде қолдануға, әртүрлі халықтардың мәдениетінің өзара байланысын ұғынуға мүмкіндік береді.

Ал бұл болса, ұлттық музыка арқылы студенттерді жоғары мектепте интеллектуалды дамытудың біртұтас теориясын құрастырудың өзектілігіне назар аударуды талап етеді. Сондай-ақ, бұл өз кезегінде жоғары оқу орындарында студенттерді мақсатты бағытталған және әдістемелік тұрғыда интеллектуалды дамыту міндетін шешуге мүмкіндік береді.

Алайда, жоғары оқу орындары жағдайында қазақ ұлттық музыкасының ауқымды тағылымдық әлеуеті көп жағдайда студенттердің интеллектуалды дамуында жеткіліксіз бағалануынан жүзеге асырылмай қалады. Бұған біршама дәрежеде ойын-сауық индустриясының бұқаралық коммуникация құралдарында жедел дамуы ықпал етеді, онда халық музыкасы көп жағдайда жарнамалық және ойын-сауық бағытының түрінде ұсынылады. Бұл жағдайда интеллектуалды дамуға, яғни адамның халықтың музыкалық шығармашылығын игеру арқылы шынайы көркемдік құндылықтарға қарай дамуына мән берілмейді.

Мұның бәрі халық музыкасы арқылы студенттердің интеллектуалды дамуын зерттеудің маңыздылығын өзекті етеді.

Жастарды интеллектуалды дамыту мәселесі, отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеу пәні болып табылады.

Адамның интеллектісін дамытудың және оларды қоғамда басқарудың өзара тәуелділігінің жалпы-әдіснамалық және әлеуметтік-философиялық аспектілері Н.А.Бердяев, В.И.Вернадский, Н.Винер, Э.Ю.Дюркгейм, А.Печчи, П.А.Сорокин, Тейяра де Шарден, А. Дж.Тойнби, К.Ясперс және т.б. көрнекті ресейлік және шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектерінде қарастырылды.

Адам интеллектісін зерттеудегі негізгі тұғырларды жан-жақты талдау Б.Г.Ананьев, Р.А.Зобов, В.В.Мещеряков, И.В.Мещерякова, В.И.Несмелов және т.б. ғалымдардың еңбектерінде көрініс тапқан. Аталған еңбектерде адамтану саласындағы марксистік парадигма негізінде «ақылды адам» оның биологиялық, психологиялық, әлеуметтік және рухани сапаларының бірлігінде қарастырылады. Мұнда интеллект «ақылды адамды» өмір сүру әрекетінің қоғамдық аясына енгізудің жетекші детерминанты және біріктірілген сапасының бірі тұрғысынан ажыратылып көрсетіледі.

Көрнекті психологтар Л.С.Выготский, А.Н.Леонтьев, Я.А.Пономарёв, Б.М.Теплов адамның психикасы мен оның ойлау іс-әрекетінің, оны дамытудың механизмдері туралы мәселелер бойынша жетекші зерттеушілер болып табылады, олардың еңбектерінің осы зерттеу үшін шешуші мәні бар. В.А.Апрелева, С.Н.Беляева-Экземплярская, А.В.Вицинский, В.В.Медушевский, Е.В.Назайкинский сияқты қазіргі ғалым-музыкатанушылар жүргізген музыка психологиясы саласындағы зерттеулер, адамның қабілетінің табиғаты теориясын, оның музыкалық ойлауын біршама байытты.

Студенттердің интеллектісі және олардың интеллектуалды дамуы мәселелері А.Анастази, Г.Ю.Айзенк, Д.Б.Богоявленская, В.Н.Дружинин, А.Н.Леонтьев, Б.Ф.Кулагин. С.Л.Рубинштейн, М.А.Холодная, М.А.Fancher R.E., Guilford J.P.,

Spearman С. т.б. еңбектерінде қарастырылды. Оларда адамның когнитивті қабілеттері мен интеллектуалды мүмкіндіктерін зерттеудің алуан түрлі әдістемелері негізделген.

Оқу үдерісіндегі тұлғаның интеллектуалды дамуы саласындағы біршама көп зерттеулер, бастауыш және орта мектептің материалдарына бағдарланған, олар өз кезегінде дамыта оқыту тұжырымдамасының негізіне алынды (В.В.Давыдов, Л.В.Занков, З.И.Калмыкова, Д.Б.Эльконин және т.б.), оқудың саналылығы туралы психологиялық-педагогикалық теорияларға негіз болды (Б.Г.Ананьев); ойлау сапаларын сатылы дамыту (П.Я.Гальперин), оқытудың ақыл-ой дамуының формасы ретіндегі әлеуметтік-когнитивті теориясы, аталған теорияны америкалық педагог-конструктивистер дамыта оқыту идеясын әрі қарай құрастыру үшін негізге алған болатын (Л.С.Выготский).

Жоғары мектептегі дамыту оқытудың жекелеген бағыттарын құрастыруда ғалымдардың талдау пәні тұрғысынан сыни ойлауды қалыптастыру шарттары (С.И.Заир-Бек, А.В.Коржуев, Ю.Н.Кулюткин және т.б.), рефлексивті іс-әрекет біліктерін дамыту (Н.Г.Алексеев, А.З.Зак, И.Н.Степанов және т.б.), метатаным рефлексияны оқыту тәсілі (А.В.Карпов, Э.Г.Гельфман және т.б.) алынған.

Ғалымдар ерте кемелдік жасқа тән дамудың жоғары көрсеткіштерінің сақталуына ақыл-ой іс-әрекетінің, әрі қарай білім алуға бағдарланудың, кәсіпті меңгеруге деген ұмтылыстың (Е.И.Степанова) ықпал ететінін анықтады; студенттік жастағы интеллектуалды даму оның орталық бағытын құрайды және студенттің негізгі іс-әрекеті ретіндегі оқытумен байланысты, оқыту өз кезегінде саналы ұғынушылық, ырықтылық, белсенділік тұғырларында аталған жас кезеңіндегі адамның интеллектуалды ұйымдастыруына бірқатар талаптарды ұсынады (Ананьев Б.Г., Грановская Л.Н., Степанова Е.И.).

«Интеллект», «интеллектуалды даму» ұғымдарын зерттеуге алыс шет елдердегі ғалымдар (Х.Айзенк, Д.Векслер, Р.Гарднер, Дж.Гилфорд, Ч.Спирмен, Р.Стернберг, Ж.Пиаже және т.б.) және жақын шет елдердегі ғалымдар да ерекше үлес қосты.

Интеллектуалды бастаманы Д.Б.Богоявленская, интеллектуалды рефлексияны И.Н.Семенов және С.Ю.Степанов, интеллектуалды белсенділікті немесе ізденістік доминантын Я.А.Пономарев, интеллектуалды шешімдерді қабылдауды Т.В.Корнилова, интеллектуалды вариативтілік пен тұрақтылықты Н.С.Ефимова, зерттеушілік бастаманы А.Н.Поддьяков, интеллектуалды икемділікті Л.М.Митина зерттеді.

Ұлттық музыка арқылы тұлғаның интеллектуалды дамуын зерттеуде аса күрделі міндет тұрғысынан оның тұлғаның жалпы тұжырымдамасымен жеткілікті айқын байланысының болмауынан тұлға туралы жекеленген идеяларға сүйендік. Мәселен, белсенді субъект және белсенді орта (білім беруші) арасындағы өзара байланысты негіздейтін тұжырымдама (К.А.Абульханова, А.Г.Асмолов, И.В.Дубровина, М.С.Каган, В.И.Слободчиков Д.И.Фельдштейн және т.б.); интеллектуалды дамудағы құрамдас бөліктердің өзара байланысы (Э.Торндайк, М.Аргайл, Г.Олпорт, Г.Гарднер, және т.б.) теориялары негізге алынды.

Халық музыкасы құралдарымен тұлғаның интеллектуалды дамуы мәселесін зерттеудің әдіснамалық маңызы, мәдениеттегі тұлғаны дамыту мәселелерін

А.Г.Асмолов, А.А.Вербицкий, И.А.Зимняя, Е.И.Исаев, В.А.Сластенин және т.б. ғалымдар еңбектерінде зерттелді

Халық музыкасы арқылы тұлғаның интеллектуалды дамуы үшін тұлғаның белгілі бағыттылығын қарастыратын тұжырымдамалары әдіснамалық маңызға ие: атап айтқанда, адамның мүмкіндіктерін және мағыналық күш-қуатын жүзеге асыруға бағыттылық (А.Маслоу, Ф.Перлз, Э.Шостром, К.Г.Юнг), болашақ кәсіпке бағыттылық (Э.Ф.Зеер, Е.А.Климов, А.К.Маркова, Л.М.Митина), жағдаяттың және өзіндік тәжірибенің шеңберінен шығу қабілеті ретіндегі шығармашылыққа бағыттылық (Л.И.Божович, В.А.Петровский, Я.А.Пономарев, В.Э.Чудновский).

Егер білім беру саласы адамның мәдениет құндылықтарын сақтау, тарату және дамыту үдерісін, оны мәдениет субъектісі ретінде қалыптастыру үдерісін қамтыса, онда интеллектуалды ерекшеліктер мәдениет құндылықтарын және шығармашылықты меңгеру мүмкіндіктерін жүзеге асыруды қамтамасыз етеді (В.М.Межуев, О.И.Джиоев, Н.З.Чавчавадзе).

Г.С.Тарасов, И.В.Тихомировалардың музыкалық және интеллектуалды дарындылықтың жағымды корреляциясын зерттеуге арнаған еңбектері біздің зерттеуіміз үшін ерекше қызығушылық тудырады. Ғалымдар «музыкалық ойлау» тұжырымын анықтаған (И.Ф.Гербарт, Б.Риман, Э.Ганслик), танымал сазгерлердің ойлау с-әрекетінің ерекшеліктерін (М.Е.Тараканов, О.В.Лукьянович, Л.К.Каверина) негіздеген. Д.К.Кирнарскаяның зерттеуінде музыкалық-тілдік қабілетті – музыкалық идеяларды эстетикалық және мағыналық тұрғыда қабылдау мүмкіндіктері қарастырылған.

Қазақстанда музыкалық шығармашылық құралдары арқылы тұлғаны дамытудың жалпы идеялары ежелгі түркі жазба трактаттарында, ұлы ғалым-энциклопедистер әл-Фараби, Ж.Баласағұни, М.Қашқари, А.Яссауи және т.б. ғалымдардың еңбектерінде көрініс тапты. Музыкалық оқытудың ұлттық-бағдарланған сипатына тірек жасау, қазақ халқының көрнекті ағартушылары А.Құнанбаев, Ш.Уәлиханов, Ы.Алтынсарин және ғылым мен мәдениет қайраткерлерінің шығармашылығында көрініс табады, олар осы мәселенің маңызыдылығын саналы ұғынып, оны өз дәуірінің аясында шешуге тырысты.

Қазақтың ұлттық музыкасы арқылы студенттердің интеллектуалды дамуының теориялық-әдіснамалық негіздерін зерттеуде, этнопедагогика мен этномәдениеттің бірқатар аспектілерін қарастыратын зерттеулер ерекше маңызды болып табылады. Оларда ұлттық музыканың генезисі (Қ.Б.Жарықбаев, С.Қ.Қалиев, С.А.Ұзақбаева және т.б.), теориясы және әдіснамасы (М.Х.Балтабаев, С.Ғаббасов, Ш.И.Джанзакова, М.Е.Ержанов, К.Ж.Қожахметова, Ж.Ж.Наурызбай және т.б.), этномәдениеттің білім беруші және тәрбиелік мүмкіндіктері (Б.Е.Каирова, Т.М.Шакирова, Ш.М.Мухтарова және т.б.) жан-жақты зерттелген.

Отандық зерттеушілер С.А.Ұзақбаева, Ш.Б.Құлманова, Р.Р.Жәрдемалиева, М.А.Оразалиева, Т.А.Қышқашбаев, К.Е.Ибраева, Сұлтанова М.С. және т.б. еңбектері білім беру үдерісінде музыка өнерін пайдалануға арналады.

Аталған зерттеудің аясында қазақстандық ғалымдардың бірқатар еңбектері үлкен қызығушылық тудырады. Олардың қатарында шығармашылық интеллектуалды тұлғаны оқыту мен дамыту үдерісінің психологиялық құрылымы (С.М.Жақыпов, Ж.Ы.Намазбаева), этнопсихологиялық ұғымдардың тұлғаны

интеллектісі мен өзіндік бағалауын дамытуға әсері (А.Ж.Аяғанова), жоғары оқу орындарында болашақ мамандардың креативті сапаларын қалыптастырудың педагогикалық шарттары (А.Б.Оспанова, А.С.Швайковский, С.А.Нұржанова, Р.І.Қадірбаева, Р.С.Омарова), білім беруді зияттандыру жағдайында профильдік оқытудың білім беру ортасын дамыту (Қунакова К.У.), болашақ педагог-психологтардың зияткерлік әлеуетін дамыту (Кенжебаева Б.Т.), арнайы әскери мектептерде оқушылардың зияткерлігін дамытудың педагогикалық шарттары (Аширбаева Н.Н.) қарастырылған зерттеулерді атауға болады.

Зерттелетін мәселенің жай-күйін талдау, 20 ғасырдың 90-жылдарынан бастап ұлттық өнер мәселелеріне ғалымдардың зейінін ерекше аударғанына қарамастан, жаһанданудың қазіргі заманғы бағыттарын ескеріп, жаңа тұрпатты мұғалімді интеллектуалды дамытудың факторы тұрғысынан ұлттық өнерді қолданудың теориялық-әдіснамалық негіздерін жасаудың және дидактикалық аспектілерін зерттеудің толық жүзеге аса қоймағандығын, әлі де болса зерттей түсудің қажеттілігін көрсетті.

Сондай-ақ, патриоттық, азаматтық және ұлттық өзіндік сана рухындағы интеллектуалды ұлтты қалыптастырудың қажеттілігін есепке алып, ұлттық өнерге қатысты тұғырлардың жаңартылуы қажет етіледі. Қазіргі уақытта ұлттық музыкасына деген біртұтас ғылыми көзқарас әлі қалыптаса қойған жоқ және жаңа тұрпатты мұғалімнің интеллектуалды дамуының факторы тұрғысынан оның ерекше әдіснамалық базасы негізделе түсуі қажет.

Жоғарыда көрсетілген еңбектерге жасаған талдау студенттерді ұлттық музыка арқылы интеллектуалды дамыту мәселесінің зерттелмегенін көрсетті. Сондай-ақ, проблеманың өзектілігін талдау негізінде жоғары оқу орындарында білім алушыларды ұлттық музыка құралдарымен интеллектуалды дамытуда қоғамның сұранысы мен педагогика ғылымында оның теориялық және практикалық негізделуі арасында қарама-қайшылықтар бар екендігі айқындалды:

а) мемлекеттің рухани жаңғыруы жағдайында білім алушыларды интеллектуалды дамытуға қоғамның сұранысы мен практикада оның жүзеге асырылмағандығы арасында;

ә) жоғары оқу орындарында студенттерді интеллектуалды дамытудың қажеттігі мен оның теориялық негіздерінің толық зерттелмегендігі арасында;

б) болашақ мамандарды интеллектуалды дамытуда ұлттық музыка мүмкіндіктерінің кеңдігі мен олардың теориялық, әдістемелік негіздерінің зерттелу қажеттігі арасында;

в) болашақ мамандарды ұлттық музыка арқылы интеллектуалды дамытуды жоғары оқу-орнының оқу-тәрбиесіне ендіру қажеттігі мен оны жүзеге асыру әдістемесінің жасалмағандығы арасында.

Айқындалған қарама-қайшылықтар зерттеу мәселесін анықтады, ол ұлттық музыка арқылы студенттердің интеллектуалды дамуының психологиялық-педагогикалық негіздерін жасаудың және оны практикада жүзеге асыру қажеттілігімен анықталады. Сонымен **«Студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамыту»** атты зерттеу тақырыбының өзектілігі күмән тудырмайды.

Зерттеудің мақсаты – студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытуды теориялық негіздеу, әдістемесін жасау және оның тиімділігін эксперимент жүзінде тексеру.

Зерттеудің нысаны – жоғары педагогикалық оқу орындарындағы оқу-тәрбие үдерісі

Зерттеудің пәні – студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамыту

Зерттеудің болжамы – *егер* студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы дамытудың мәні анықталса, моделі жасалып, психологиялық-педагогикалық шарттары айқындалса, элективті курстың, пәндер бағдарламасына қосымшалардың мазмұны мен оны жоғары оқу орнында жүзеге асырудың әдістемесі жасалса және практикаға ендірілсе, *онда* студенттердің интеллектуалды дамуының жоғары деңгейіне қол жеткізуі мүмкін болады, *өйткені* қазақ ұлттық музыкасының философиясы, рухани-мәдени, әлеуметтік, танымдық әлеуеті, эмоционалдық-эстетикалық әсерлілігі олардың адами-тұлғалық сапаларының дамуына, шығармашылық, креативтік ойлауының тереңдеуіне, ой-өрісі, зиятының өсуіне ықпал етеді.

Зерттеудің міндеттері

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытудың мәнін анықтау;

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытудың құрылымдық моделін жасау;

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытудың психологиялық-педагогикалық шарттарын айқындау;

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытудың әдістемесін жасау және оның тиімділігін экспериментте тексеру.

Зерттеу әдістері: *жалпы теориялық* – зерттеу мәселесіне қатысты философиялық, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерге теориялық талдау жасау; контент-талдау, модельдеу, теориялық негіздеу, ҚР білім беру саясатының нормативті-құқықтық құжаттарымен танысу; озық тәжірибелерге талдау жасау; іс-әрекет нәтижелерін салыстырмалы талдау; сауалнама, тестілеу, диагностикалық әдістемелер, математикалық өңдеу әдістері мен тәсілдері.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негіздері болып диалектикалық білім, тұлға теориясы, таным және іс-әрекет теориясы, жүйелі қатынас принциптері мен әдістері, іс-әрекеттік және тұлғалық-бағдарлық қатынастарының психологиялық тұжырымдамалары, жоғары білім беру жүйесіндегі қағидалар, интеллект, тұлғаның интеллектуалды дамуы туралы теориялық тұжырымдар табылады.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы және теориялық мәнділігі

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытудың мәні анықталды;

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытудың құрылымдық моделі және оның мазмұны жасалып, өлшемдері мен көрсеткіштері, деңгейлері анықталды;

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытудың психологиялық-педагогикалық шарттары айқындалды;

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамыту әдістемелік тұрғыдан негізделді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы

- психологиялық-педагогикалық кешенді әдістер негізінде қазақ ұлттық музыкасы арқылы студенттерді интеллектуалды дамыту деңгейлерін диагностикалау мен бағалау әдістемесі жасалды;

- студенттерді қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамытудың әдістемесі жасалды;

- «Қазақ ұлттық музыкасы арқылы тұлғаның интеллектуалды дамуы» атты элективті курсы дайындалып, тиімділігі іс-тәжірибеде тексерілді;

- зерттеу жұмысының барысында алынған нәтижелер мен олардың негізінде дайындалған нақты ғылыми-әдістемелік ұсыныстарды, зерттеу материалдарын педагогикалық жоғары оқу орындарының, педагогикалық колледждердің, жалпы білім беретін мектептердің тәжірибесінде, педагог мамандардың біліктілігін жетілдіру және қайта даярлау жүйесінде пайдалануға болады.

Қорғауға ұсынылатын қағидалар:

- студенттің қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамуы дегеніміз болашақ мұғалімнің өзінің кәсіби іскерлігіне әлеуметтік жауаптылығының артуына, рухани-адамгершілік тұлғасының кемелденуіне мүмкіндік жасайтын, ұлттық музыканы эмоционалдық-құндылық тұрғысынан игеруіне бағытталатын, ойлау іс-әрекеттерінің тәжірибесі жинақталатын, интеллектуалдық және арнайы музыкалық қабілеттері дамитын біртұтас үдеріс;

- студенттің қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамуы үдерісі қажеттілік-ынталандырушылық, когнитивтік, эмоционалдық-құндылықтық және іс-әрекеттік-рефлексивтік құрамдас бөліктерінің бірлігін, оған сәйкес өлшемдер мен көрсеткіштерді қарастырады;

- студенттің қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамуы жоғары оқу орнының оқу-тәрбие үдерісінің барлық құрамдарын қамти отырып, оның барлық қатысушыларының өзара іс-әрекеттестігі мен үздіксіз мониторингі негізінде жүзеге асырылады;

- студенттің қазақ ұлттық музыкасы арқылы интеллектуалды дамуы мынадай психологиялық-педагогикалық шарттарды сақтаумен қамтамасыздандырылады: оқу-тәрбие үдерісінде студенттердің субъектілік орнын қамтамасыз ету; студенттерді жеке іс-әрекетке қатыстыру; оң интеллектуалдық-дамытушылық орта мен жағымды психологиялық климат құру; қазақ ұлттық музыкасы арқылы студенттерді интеллектуалды дамытудың әдістері, формалары, технологияларын белсенді қолдану; қазақ ұлттық музыкасы арқылы студенттерді интеллектуалды дамытудың өзіне тән ерекшеліктерін ескеру.

Зерттеу нәтижелерінің мақұлданыуы

Зерттеу жұмысының негізгі тұжырымдары, теориялық және практикалық нәтижелері халықаралық конференцияларда талқыланды:

- International Scientific and Practical Conference. Topical Researches of the World Science. June 20-21. Vol.1. (Dubai, UAE, 2015);

- «Повышение квалификации и профессиональное совершенствование педагогов» атты халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция (Алматы, 2015);

- «Шағын жинақталған мектептің білім беру үдерісіндегі интеграция мен дифференциация» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы (Алматы, 2016);

- «Қазақстан Республикасының әлемдік кеңістіктегі білім мен ғылымның даму тарихы және заманауи тенденциялары» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция (Алматы, 2016);

- «Психология и педагогика: актуальные вопросы» атты VIII халықаралық ғылыми-практикалық конференция (Санкт-Петербург, 2016).

Жарияланымдар. Диссертациялық жұмыстың мазмұны 10 еңбекте жарық көрді. Соның ішінде 3-уі Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған басылымдарда, 2-еуі Scopus деректер қорына енетін жарияланымда, 5-еуі халықаралық конференциялар (оның 2-еуі шет елдік) материалдарында жарияланды.

Диссертация құрылымы мен мазмұны: Диссертация нормативтік сілтемелер, анықтамалар, кіріспе, үш бөлімнен және қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен, қосымшалардан тұрады.

Жұмыс жалпы 189 бетке компьютермен теріліп басылған, ол 5 кесте, 13 суретпен безендірілген. Әдебиеттер тізімі 221 аталымнан тұрады.

АННОТАЦИЯ

диссертационной работы по теме «Интеллектуальное развитие студентов средствами казахской национальной музыки» Жанкул Тамараасар Калниязкызы на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по специальности 6D010300 – Педагогика и психология

Актуальность исследования. Интеграция Казахстана в мировое образовательное сообщество и его стремление занять достойное место в ряду высокообразованных стран мира предполагают ориентацию на международные нормы, отвечающие возрастающим требованиям общества к интеллектуальному развитию личности, приобретающему статус глобального социального заказа XXI века на волне современных цивилизационных вызовов.

Курс на актуализацию роли образования в развитии человеческого капитала, интеллектуального потенциала нации, сохранении духовно-нравственных и культурных ценностей общества подчеркивается в ежегодных Посланиях Президента РК Н.А.Назарбаева народу Казахстана, в ряде важных документов, таких как «Государственная программа развития образования РК на 2016-2019», Национальный проект «Интеллектуальная нация-2020», «Концепция воспитания в системе непрерывного образования», «Типовой комплексный план по усилению воспитательного компонента процесса обучения во всех организациях образования РК на 2013-2016 гг.» и др.

Наряду с этими документами, в статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Президента Н.А.Назарбаева от 12 апреля 2017 года отмечается, что «Духовная модернизация означает совершенствование национального сознания», здесь необходимо учитывать вечное сохранение национальных традиций, языка и музыки, то есть сохранение национальной духовности народов, проживающих в Казахстане, поэтому усиливается необходимость изучения интеллектуального развития студентов посредством национальной музыки.

Вместе с тем, уровень интеллектуального развития личности влияет на ценностные ориентации, культуру, нормы профессиональной деятельности. Человек в условиях интеллектуально-информационной революции должен обладать неким «личностным стержнем». Помочь ему выработать в себе такой «стержень» - важнейшая из задач вуза, а решить её эффективно вряд ли возможно без обращения к культурному наследию родного народа, важнейшей частью которого является национальная музыка. Ее эмоционально-эстетическое воздействие объективно несет интеллектуальную нагрузку, способствуя формированию системы духовно-нравственных ценностей, в результате которого происходит как эстетическое переживание, так и, одновременно, интеллектуальное развитие личности.

Интеллектуальное развитие студентов средствами национальной культуры, предполагает воспитание студенческой молодежи как социально активных членов общества, ответственных за развитие и сохранение духовных ценностей этноса, обладающих высокой культурой межнационального общения, способных строить

конструктивный диалог с представителями других культур. Процесс развития эмоциональной сферы студента опирается на взаимосвязь моральных и эстетических оценок, что позволяет практически использовать национальную музыку как педагогическое средство в интеллектуальном развитии личности, осмыслении взаимосвязи культур разных народов.

Эта тенденция заостряет внимание на актуальности разработки целостной теории интеллектуально развивающего обучения в высшей школе средствами национальной музыки, которое позволило бы решать задачу интеллектуального развития студентов в вузе целенаправленно и методично.

Однако огромный воспитательный потенциал казахской национальной музыки в условиях вузовского образования часто остается нереализованным в связи с ее недооценкой как действенного вида искусства в интеллектуальном развитии студентов. В немалой степени этому также способствует интенсивное развитие в средствах массовой коммуникации развлекательной индустрии, в которой народная музыка преподносится чаще в форме фонового, рекламного, развлекательного направления и в результате на задний план оттесняется интеллектуальное развитие – продвижение человека к истинным художественным ценностям через постижение народного музыкального творчества.

Все это актуализирует значение исследований интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки.

Проблема интеллектуального развития молодежи является предметом исследования отечественных и зарубежных ученых.

Общеметодологические и социально-философские аспекты взаимозависимости развития интеллекта человека и управления им в обществе рассматривались в научных трудах видных российских и зарубежных ученых Н.А.Бердяева, В.И.Вернадского, Н.Винера, Э.Ю.Дюркгейма, А.Печчеи, П.А.Сорокина, Тейяра де Шардена, А.Дж.Тойнби, К.Ясперса и др.

Всесторонний анализ основных подходов к исследованию интеллекта человека дается в трудах Б.Г.Ананьева, Р.А.Зобова, В.В.Мещерякова, И.В.Мещеряковой, В.И.Несмелова и др., в которых на основе марксистской парадигмы в области человекознания, рассматривается «человек разумный» в единстве его биологических, психологических, социальных и духовных качеств. При этом в качестве одного из интегральных качеств и ведущих детерминант включения «человека разумного» в общественные сферы жизнедеятельности выделяется интеллект.

Ведущими исследователями по проблемам психики человека и его мыслительной деятельности, о механизмах его развития являются известные психологи: Л.С.Выготский, А.Н.Леонтьев, Я.А.Пономарёв, Б.М.Теплов, что имеет решающее значение для настоящего исследования. Исследования в области музыкальной психологии, проведённые современными учёными-музыковедами: В.А.Апрелевой, С.Н.Беляевой-Экземплярской, А.В.Вицинским, В.В.Медушевским, Е.В.Назайкинским значительно обогатили теорию природы способностей человека, его музыкального мышления.

Процесс изучения интеллекта и интеллектуального развития студентов рассмотрены в трудах А.Анастази, Г.Ю.Айзенка, Д.Б.Богоявленской,

В.Н.Дружинина, А.Н.Леонтьева, Б.Ф.Кулагина, С.Л.Рубинштейна, М.А.Холодной, Fancher R.E., Guilford J.P., Spearman C. и др., в которых разработаны разнообразные методики исследования когнитивных способностей и интеллектуальных возможностей человека.

Большое количество исследований в области интеллектуального развития личности в учебном процессе ориентировано на материалы начальной и средней школы, послужившие основой для концепций развивающего обучения (В.В.Давыдов, Л.В.Занков, З.И.Калмыкова, Д.Б.Эльконин и др.), психолого-педагогических теории о сознательности учения (Б.Г.Ананьев); о поэтапном развитии качеств мышления и их интериоризации (П.Я.Гальперин), социально-когнитивная теория об обучении как форме умственного развития, которая была взята за основу американскими педагогами-конструктивистами для дальнейшей разработки идеи развивающего обучения (Л.С.Выготский).

В разработке отдельных направлений развивающего обучения в высшей школе предметом анализа учёных выступали: условия формирования критического мышления (С.И.Заир-Бек, А.В.Коржуев, Ю.Н.Кулюткин и др.), развитие умений рефлексивной деятельности (Н.Г.Алексеев, А.З.Зак, И.Н.Степанов и др.), метапознание как способ обучения рефлексии (А.В.Карпов, Э.Г.Гельфман и др.).

Учеными выявлено, что сохранности высоких показателей развития, свойственных ранней зрелости, способствуют умственная деятельность, ориентация на дальнейшее образование, устремлённость на приобретение профессии (Е.И.Степанова); интеллектуальное развитие в студенческом возрасте составляет центральную линию развития и связано с учением как основной деятельностью студента, которая в плане осознанности, произвольности, активности предъявляет ряд требований к интеллектуальной организации человека в данном возрастном периоде (Ананьев Б.Г., Грановская Л.Н., Степанова Е.И.).

Огромный вклад в исследование понятий «интеллект», «интеллектуальное развитие» внесли ученые как дальнего (Х.Айзенк, Д.Векслер, Р.Гарднер, Дж.Гилфорд, Ч.Спирмен, Р.Стернберг, Ж.Пиаже и др.), так и ученые ближнего зарубежья.

Д.Б.Богоявленская исследовала интеллектуальную инициативу, И.Н.Семенов и С.Ю.Степанов исследовали интеллектуальную рефлексивность, а Я.А.Пономарев изучил интеллектуальную активность или поисковую доминанту, Т.В.Корнилова исследовала принятие интеллектуальных решений, Н.С.Ефимова исследовала интеллектуальную вариативность и стабильность, А.Н.Поддъяков изучил исследовательскую инициативу, Л.М.Митина изучила интеллектуальные склонности.

В ходе изучения интеллектуального развития личности средствами национальной музыки мы опирались на отдельные идеи о личности, существующие в трудах исследователей в связи отсутствием достаточно четкой его связи с общей концепцией личности. Например, концепции, учитывающие взаимосвязь между активным субъектом и активной средой (образовательной) (К.А.Абульханова, А.Г.Асмолов, И.В.Дубровина, М.С.Каган, В.И.Слободчиков

Д.И.Фельдштейн и др.); концепции, в которых рассматривался контекст личностной составляющей в интеллектуальном развитии (Э.Торндайк, М.Аргайл, Г.Олпорт, Г.Гарднер и др.).

Методологическое значение в контексте исследования проблемы интеллектуального развития личности средствами национальной музыки имели труды ученых, разрабатывающих проблемы развития личности в культуре (А.Г.Асмолов, А.А.Вербицкий, И.А.Зимняя, Е.И.Исаев, В.А.Сластенин и др.).

Важнейшее методологическое значение для интеллектуального развития личности средствами национальной музыки имеют концепции, рассматривающие определенную направленность личности: на реализацию возможностей и сущностных сил человека (А.Маслоу, Ф.Перлз, Э.Шостром, К.Г.Юнг), на будущую профессию (Э.Ф.Зеер, Е.А.Климов, А.К.Маркова, Л.М.Митина), на творчество как способность выходить за рамки ситуации и за рамки собственного опыта (Л.И.Божович, В.А.Петровский, Я.А.Пономарев, В.Э.Чудновский).

Если сфера образования включает процесс наследования, сохранения, распространения и приобщения человека к ценностям культуры, формирования его как субъекта культуры, то интеллектуальные особенности обеспечивают реализацию его возможностей овладения ценностями культуры, в том числе и творчеством (В.М.Межуев, О.И.Джигоев, Н.З.Чавчавадзе).

Вызывают огромный интерес исследования положительной корреляции музыкальной и интеллектуальной одаренности (Г.С.Тарасов, И.В.Тихомирова). Учеными обсуждается концепт «музыкальное мышление» (И.Ф.Гербарт, Б.Риман, Э.Ганслик), проводится анализ особенностей мыслительной деятельности выдающихся композиторов (М.Е.Тараканов, О.В.Лукьянович, Л.К.Каверина). Интерес представляет современная работа Д.К.Кирнарской, выделившей музыкально-языковую способность – конструкт, позволяющий эстетически и осмысленно воспринимать музыкальные идеи.

В Казахстане общие идеи развития личности средствами музыкального творчества освещались еще в древнетюркских письменных трактатах, в трудах великих ученых-энциклопедистов аль-Фараби, Ю.Баласагуни, М.Кашгари, А.Яссави и др. Акцент на национально-ориентированный характер музыкального обучения прослеживается в творчестве выдающихся просветителей казахского народа, как А.Кунанбаев, Ч.Валиханов, И.Алтынсарин и др. деятелей науки и культуры, которые, осознавая важность этой проблемы, старались решить ее в рамках своего времени.

В исследовании теоретико-методологических основ интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки особое значение имеют исследования, раскрывающие ряд аспектов этнопедагогики и этнокультуры: их генезиса (К.Б.Жарикбаев, С.К.Калиев, С.А.Узакбаева и др.), теории и методологии (М.Х.Балтабаев, С.Габбасов, Ш.И.Джанзакова, М.Е.Ержанов, К.Ж.Кожаметова, Ж.Ж.Наурызбай и др.), образовательные и воспитательные возможности этнокультуры (Б.Е.Каирова, Т.М.Шакирова, Ш.М.Мухтарова и др.).

Отечественными и зарубежными исследователями выполнен ряд работ по использованию музыкального искусства в образовательном процессе:

С.А.Узакбаева, Ш.Б.Кульманова, Р.Р.Джердималиева, М.А.Уразалиева, Т.А.Кишкашбаев, К.Е.Ибраева, М.С.Султанова и др.

Огромный интерес представляют в русле данного исследования труды казахстанских ученых, в которых рассматривались: психологическая структура процесса обучения и развития творческой интеллектуальной личности (С.М.Джакупов, Ж.Ы.Намазбаева), влияние этнопсихологических понятий на развитие интеллекта и самооценки личности (А.Ж.Аяганова), педагогические условия формирования креативных качеств будущих специалистов в вузе (А.Б.Оспанова, А.С.Швайковский, С.А.Нуржанова, Р.И.Кадирбаева, Р.С.Омарова), развитие образовательной среды профильного обучения в условиях интеллектуализации образования (Кунакова К.У), развитие интеллектуального потенциала у будущих педагогов-психологов (Кенжебаева Б.Т.), педагогические условия интеллектуального развития учеников специальных военных школ (Аширбаева Н.Н.).

Анализ состояния исследуемой проблемы позволяет констатировать, что несмотря на усиленное внимание ученых, начиная с 90-х годов 20 века к проблемам национального искусства, исследование и разработка теоретико-методологических основ и дидактических аспектов использования национального искусства как фактора интеллектуального развития учителя новой формации, еще не получили должного освещения в научно-педагогической литературе с учетом современных реалий глобализации.

Нуждаются в обновлении подходы к национальному искусству с учетом необходимости формирования интеллектуальной нации в духе патриотизма, гражданственности и национального самосознания. К настоящему моменту не выработан целостный научный взгляд на национальное музыкальное искусство, не обоснована его особая методологическая база как фактора интеллектуального развития учителя новой формации.

Анализ вышеназванных трудов свидетельствует о недостаточном изучении проблемы интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки. Анализ актуальности проблемы реализации интеллектуального развития обучающихся средствами национальной музыки в высших учебных заведениях выявил наличие противоречий между запросами общества и его теоретико-практическим обоснованием в педагогической науке:

а) между запросом общества на интеллектуальное развитие обучающихся в условиях духовной модернизации государства и отсутствием его реализации на практике;

б) между необходимостью интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки в высших учебных заведениях и недостаточностью исследований его теоретических основ;

в) между широкими возможностями национальной музыки в интеллектуальном развитии будущих специалистов и недостаточной разработанностью соответствующей теоретико-методологической базы;

г) между необходимостью внедрения интеллектуального развития будущих специалистов средствами национальной музыки в учебно-воспитательный процесс высшего учебного заведения и отсутствием методики его реализации.

Выявленные противоречия определили проблему исследования, которая заключается в необходимости разработки психолого-педагогических основ интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки и необходимостью его реализации на практике.

Таким образом, актуальность темы исследования **«Интеллектуальное развитие студентов средствами казахской национальной музыки»** не вызывает сомнений.

Цель исследования – теоретическое обоснование и разработка методики интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки и экспериментальная проверка их эффективности

Объект исследования – учебно-воспитательный процесс в высших педагогических учебных заведениях

Предмет исследования – интеллектуальное развитие студентов средствами казахской национальной музыки.

Гипотеза исследования – *если* будет раскрыта сущность интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки, разработаны модель, содержание элективного курса, дополнения к программам дисциплин и методика их реализации в вузе, выявлены психолого-педагогические условия интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки, *тогда* будет возможным достичь высокого уровня интеллектуального развития студентов, *потому что* философия национальной музыки, ее духовно-культурный, социальный, познавательный потенциал, эмоционально-эстетическое воздействие способствует развитию их человеческих и личностных качеств, углублению творческого, креативного мышления, росту кругозора и интеллекта.

Задачи исследования:

- определить сущность интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки;
- разработать структурную модель интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки;
- выявить психолого-педагогические условия интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки;
- разработать методику интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки и экспериментальным путем проверить ее эффективность.

Методы исследования: *общетеоретические* – теоретический анализ философской, психолого-педагогической литературы по проблеме исследования; контент-анализ, моделирование, теоретическое обоснование, ознакомление с нормативно-правовыми документами образовательной политики РК; анализ передового опыта; сравнительный анализ результатов деятельности; анкетирование, тестирование, диагностические методики, методы и приемы математической обработки.

Теоретико-методологической основой исследования являются диалектическое знание, теория личности, теория познания и деятельности, принципы и методы системного отношения, психологические концепции деятельностного и личностно-ориентированного подходов, положения в системе

высшего образования, теоретические концепции об интеллекте, об интеллектуальном развитии личности.

Научная новизна и теоретическая значимость исследования:

- раскрыта сущность интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки;
- разработана структурная модель и содержание интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки; определены критерии, показатели и уровни ее сформированности;
- выявлены психолого-педагогические условия интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки;
- обоснована методика интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки.

Практическая значимость исследования:

- разработана методика диагностики и оценки уровня интеллектуального развития студентов средствами национальной музыки посредством казахской национальной музыки на основе комплексных психолого-педагогических методов;
- разработана методика интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки;
- подготовлен элективный курс «Интеллектуальное развитие личности посредством казахской национальной музыки», проверена эффективность данного курса на практике;
- результаты, полученные в ходе исследования и конкретные научно-методические рекомендации, могут быть использованы в практике работы педагогических высших учебных заведений, педагогических колледжей, общеобразовательных школ, а также в системе повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров.

На защиту выносятся следующие положения:

- интеллектуальное развитие студента средствами казахской национальной музыки – это целостный процесс развития интеллектуальных и специальных музыкальных способностей, накопления опыта мыслительной деятельности, направленный на эмоционально-ценностное освоение национальной музыки, позволяющее приобретать духовно-нравственные качества личности будущего учителя, социально ответственного за свою профессиональную деятельность.
- процесс интеллектуального развития студентов средствами казахской национальной музыки осуществляется в соответствии с моделью, включающей совокупность когнитивного, потребностно-мотивационного, эмоционально-ценностного, рефлексивно-деятельностного компонентов, соответствующих критериев и уровней.
- интеллектуальное развитие студентов средствами казахской национальной музыки охватывает все компоненты учебно-воспитательного процесса вуза, осуществляется на основе взаимодействия всех его участников и непрерывного мониторинга.
- интеллектуальное развитие студентов средствами казахской национальной музыки обеспечивается соблюдением комплекса психолого-педагогических

условий: обеспечение субъектной позиции студента в учебно-воспитательном процессе; включение студентов в активную самостоятельную познавательную деятельность; создание позитивной интеллектуально-развивающей среды и психологического климата; активное использование форм, методов, технологий, адекватных интеллектуальному развитию студентов педвузов средствами казахской национальной музыки; учет особенностей индивидуального интеллектуально-творческого развития студентов средствами национальной музыки.

Апробация результатов исследования:

Основные положения, теоретические и практические результаты исследовательской работы обсуждены на международных конференциях:

- International Scientific and Practical Conference. Topical Researches of the World Science. June 20-21. Vol.1. (Dubai, UAE, 2015);

- международная научно-методическая конференция «Повышение квалификации и профессиональное совершенствование педагогов» (Алматы, 2015);

- международная научно-практическая конференция «Шағын жинақталған мектептің білім беру үдерісіндегі интеграция мен дифференциация» (Алматы, 2016);

- международная научно-практическая конференция «Қазақстан Республикасының әлемдік кеңістіктегі білім мен ғылымның даму тарихы және заманауи тенденциялары» (Алматы, 2016);

- VIII международная научно-практическая конференция «Психология и педагогика: актуальные вопросы» (Санкт-Петербург, 2016).

Публикации. Содержание диссертационной работы опубликовано в 10 трудах. Из них 3 - в изданиях, рекомендованных Комитетом по контролю в сфере образования и науки МОН РК, 2 - в изданиях, входящих в банк данных Scopus, 5 - в материалах международных конференции (из них 2 - зарубежных).

Структура и содержание диссертации: Диссертация состоит из нормативных ссылок, определений, введения, трех глав и заключения, списка использованной литературы, приложений.

Работа выполнена методом набора на компьютере, состоит из 189 страниц, она оформлена в виде 5 таблиц и 13 рисунков. Список литературы составлен из 221 наименований.

ABSTRACT

to the dissertation thesis submitted by Zhankul Tamaraasar Kalniyakyzy for a degree of Doctor of Philosophy (PhD) on “Intellectual development of students by means of Kazakh national music” in specialty 6D010300 - Pedagogy and psychology

The relevance of research. Integration of Kazakhstan into the world educational community and its tendency to occupy a worthy place among the highly educated countries of the world presuppose an orientation towards international norms that meet the growing demands of society for the intellectual development of the individual, which acquires the status of a global social order of the 21st century in the wake of modern civilizational challenges.

The direction on the actualization of the education's role in the development of human capital, the intellectual potential of the nation, retention of the spiritual, moral and cultural values of society is emphasized in the annual Addresses of the President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev to the people of Kazakhstan, in a number of important documents, such as “2016-2019”, the National Project “Intellectual Nation-2020”, “The Concept of education in the system of continuing education”, “The Model Comprehensive Plan to Strengthening the Educational Component's training in all education organizations of RK during the 2013-2016”, etc.

Also, in an article entitled “Course towards the future: modernization of public consciousness” of the President Nursultan Nazarbayev on 12 April 2017 it is mentioned that “The spiritual modernization means improving of national consciousness”. It is should be taken into account the eternal preservation of national traditions, language and music, the national spirituality of the people living in Kazakhstan, so the need to study the intellectual development of students through national music is intensifying.

At the same time, the level of intellectual development of an individual have influence on the value orientations, culture, norms of professional activity. A person in the conditions of an intellectual information revolution must have a certain “personal core”. It is the most important task of the university to help him to develop such a “core” in himself, and it is hardly possible to solve it effectively without resorting to the cultural heritage of the native people, the most important part of which is national music. Its emotional and aesthetic impact objectively carries an intellectual burden, contributing to the formation of a system of spiritual and moral values, which results in both an aesthetic experience and, at the same time, the intellectual development of the individual.

Intellectual development of students using the national culture, presupposes the education of student youth as socially active members of society, responsible for the development and preservation of spiritual values of the ethnos, possessing a high culture of interethnic communication, capable of constructive dialogue with representatives of other cultures. The process of development of the student's emotional sphere is based on the interrelation of moral and aesthetic assessments, which makes it possible to

practically use national music as a pedagogical tool in the intellectual development of the individual, understanding the interconnection of cultures of different peoples.

This tendency is putting a focus to the urgency of elaboration of holistic theory of intellectually developing learning in higher education through using the national music, which would allow to solve the problem of intellectual development of students in a university purposefully and methodically.

However, the huge educational potential of Kazakh national music in the conditions of university education often remains unrealized due to its underestimation as an effective art form in the intellectual development of students. This is also facilitated by the intensive development of the entertainment industry in the media, in which folk music is presented more often in the form of a background, advertising, entertainment direction, and as a result, intellectual development - the advancement of man to true artistic values through comprehension of folk musical creativity .

All this actualizes the importance of researching of the intellectual development of students with using the national music.

The problem of the intellectual development of young people is the subject of research by domestic and foreign scientists.

The general methodological and socio-philosophical aspects of the interdependence of the development of human intelligence and management in society were considered in the scientific works of prominent Russian and foreign scientists such as N.A.Berdyayev, V.I.Vernadsky, N.Viner, E.Yu.Durkheim, A.Pecchei, P.A.Sorokin, Teilhard de Chardin, A.J.Toynbee, K.Jaspers and others.

A comprehensive analysis of the main approaches to the study of human intelligence is given in the works of B.G.Ananiev, R.A.Zobov, V.V.Meshcheryakova, I.V.Meshcheryakov, V.I.Nesmelov and others. They are on the basis of the Marxist paradigm in the field of human studies, considering a “reasonable person” in the unity of his biological, psychological, social and spiritual qualities. At the same time, as one of the integral qualities and leading determinants of the inclusion of a “reasonable person” into social spheres of life, intelligence is allocated.

Leading researchers on the problems of the human psyche and its thinking activity, the mechanisms of its development are well-known psychologists: L.S.Vygotsky, A.N.Leontiev, Y.A.Ponomarev, B.M.Teplov. Studies in the field of musical psychology, conducted by modern musicologists: V.A.Apreleva, S.N.Belyaeva-Exzemplarskaya, A.V.Vitsinsky, V.V.Medushevsky, E.V.Nazaikinsky greatly enriched the theory of the nature of human abilities, his musical thinking.

The process of studying the intellect and intellectual development of students is examined in the writings of A.Anastasi, G. Yu.Aizenk, D.B.Bogoyavlenskaya, V.N.Derzhinin, A.N.Leontiev, B.F.Kulagin, S.Rubinshtein, M.A.Cold, Fancher R.E., Guilford J.P., Spearman C. and others which developed a variety of methods for studying the cognitive abilities and intellectual capabilities of man.

A large number of studies in the field of intellectual development of the individual in the educational process are reflected in the materials of primary and secondary schools, which served as the basis for concepts of developmental learning (V.V.Davydov, L.V.Zankov, Z.I.Kalmykova, D.B.Elkonin, etc.), the psychological and pedagogical theory of the consciousness of learning (B.G.Ananiev); on the gradual

development of the qualities of thinking and their internalization (P.Ya.Galperin), the socio-cognitive theory of learning as a form of mental development, which was taken as a basis by American educators-constructivists for the further development of the idea of developing learning (L.S.Vygotsky).

In the development of individual areas of developmental education in higher education, the subject of analysis of scientists were: the conditions for the formation of critical thinking (S.I.Zair-Bek, A.V.Korzhuev, Yu.N. Kulyutkin, etc.), the development of reflexive activity skills (N.G.Alekseyev, AZ. Zak, IN Stepanov, etc.), metacognition as a way of teaching reflection (A.V.Karpov, E.G.Gelfman, etc.).

It was revealed that the integrity of high development indicators, characteristic of early maturity, is promoted by mental activity, orientation to further education, aspiration to acquire a profession (E.I.Stepanova); intellectual development in the student age is the central line of development and is associated with the teaching as the main activity of the student, which in terms of awareness, arbitrariness, activity makes a number of requirements to the intellectual organization of a person in a given age period (Ananiev B.G., Granovskaya L.N., Stepanova E.I.).

A huge contribution to the study of the concepts of “intellect”, “intellectual development” was made by such scientists as H.Aisenk, D.Wexler, R.Gardner, J.Gilford, C.Spearman, R.Sternberg, J.Piaget, etc.

D.B.Bogoyavlenskaya investigated the intellectual initiative, I.N.Semenov and S.Yu. Stepanov studied intellectual reflection, and Ya.A.Ponomarev studied intellectual activity or search dominant, T.V.Kornilova studied the adoption of intellectual solutions, N.S.Efimov studied intellectual variability and stability, A.N.Poddyakov studied the research initiative, L.M.Mitina studied intellectual dispositions.

During the studying the intellectual development of the personality with the funds of national music, we relied on individual ideas about the individual existing in the works of researchers in connection with the lack of a sufficiently clear connection with the general concept of personality. For example, a concept that takes into account the relationship between the active subject and the active educational environment (K.A.Abulkhanova, A.G.Asmolov, I.V.Dubrovin, M.S.Kagan, V.I.Slobodchikov, D.I.Feldstein and other); the following authors considered the context of the personal component in

Methodological significance in the context of the problem’s study of intellectual development of the individual with the funds of national music was the works of scientists developing problems of personal development in culture (A.G.Asmolov, A.A.Verbitsky, I.A.Zimnya, E.I.Isaev, V.A.Slastenin and other).

The most important methodological significance for the intellectual development of the personality with the funds of national music is the concepts that consider a certain direction of the individual: the realization of the possibilities and essential human forces (A.Maslow, F.Perls, E.Shostrom, K.G.Yung), the future profession (E.F.Zeyer, E.A.Klimov, A.K.Markova, L.M.Mitina), on creativity as the ability to go beyond the situation and beyond the scope of one's own experience (L.I.Bozhovich, V.A.Petrovsky, Ya..A.Ponomarev, V.E.Chudnovsky).

If the sphere of education includes the process of inheriting, preserving, spreading and familiarizing a person with the values of culture, forming it as a subject of culture,

then the intellectual features ensure the realization of his abilities to master the values of culture, including creativity (V.M.Mezhnev, O.I.Dzhioev, N.Z.Chavchavadze).

It is of great interest to study the positive correlation between musical and intellectual endowments (G.S.Tarasov, I.V.Tikhomirova). Scientists are discussing the concept of “musical thinking” (I.F.Herbert, B.Riman, E.Ganslik), the analysis of the features of the intellectual activity of outstanding composers (M.Ye.Tarakanov, O.V.Lukyanovich, L.K.Kaverina) is being conducted. Of particular interest is the contemporary work of D.K.Kirnarskaya, who singled out the musical and linguistic ability - a construct that allows aesthetically and sensibly to perceive musical ideas.

In Kazakhstan, the general ideas of the development of the personality by funds of musical creativity were covered even in the ancient Turkic written treatises, in the works of the great scientists such as Al-Farabi, Y.Balasaguni, M.Kashgari, A.Yassavi, etc. The emphasis on the nationally oriented nature of musical instruction can be traced in creativity of outstanding enlighteners of the Kazakh people, such as A.Kunanbayev, V.Valikhanov, I.Altynsarin and other scientists and cultural figures who, realizing the importance of this problem, tried to solve it within the framework of their time.

In the study of the theoretical and methodological foundations of the intellectual development of students through the funds of Kazakh national music, there are a works which describe a number of aspects of ethnopädagogy and ethnoculture: their genesis (K.B.Zharikbaev, S.K.Kaliev, S.A.Uzakbaeva, etc.) theory and methodology (M.Kh.Baltabaev, S.Gabbasov, Sh.I.Dzhanzakova, M.E.Erzhanov, K.Z.Kozhahmetova, J.Zh.Naurizbay and others), educational and educational opportunities of ethnoculture (B. E.Kairova, T.M.Shakirova, Sh.M.Mukhtarov and others).

Domestic and foreign researchers performed a number of works on the use of musical art in the educational process: S.A.Uzakbaeva, Sh.B.B.Kulmanova, R.R.Djergimaliev, M.A.Urazalieva, T.A.Kishkashbaev, K.E.Ibraeva, M.S.Sultanova and etc.

The works of Kazakhstan’s scientists, which examined: the psychological structure of the process of learning and development of the creative intellectual personality (S.M.Dzhakupov, Zh.N.Namazbayeva), the influence of ethnopsychological concepts on the development of intelligence and self-esteem of the individual (A.J.Ayaganova), pedagogical conditions for the formation of creative qualities of future specialists in the university (A.B.Ospanova, A.S.Shvaykovsky, S.A.Nurzhanova, R.I.Kadirbaeva, R.S.Omarova), development of the educational environment of the profile the shoes In the context of the intellectualization of education (Kunakova K.U.), attracts interest and attention, the development of intellectual potential in future teachers-psychologists (B.T.Kenzhebaeva), pedagogical conditions of intellectual development of students of military schools (N.N.Ashirbaeva).

The analysis of the state of the studying problem allows us to state that, despite the increased attention of scientists, since the 90s of the 20th century to the problems of national art, the study and development of theoretical and methodological foundations and didactic aspects of the use of national art as a factor in the intellectual development of the teacher of the new formation, received due coverage in the scientific and educational literature, taking into account the modern realities of globalization.

Approaches to national art, taking into account the need to form an intellectual nation in the spirit of patriotism, citizenship and national identity should be updated. To date, a comprehensive scientific view of the national musical art has not been worked out, its specific methodological base as a factor in the intellectual development of the teacher of the new formation has not been substantiated.

The analysis of the above mentioned works testifies the insufficient study of the problem of the intellectual development of students by the funds of national music. An analysis of the urgency of the problem of realizing the intellectual development of students using national music in high schools has revealed the existence of contradictions between the demands of the society and its theoretical and practical justification in pedagogical science:

a) between the request of the society for the intellectual development of students in the conditions of spiritual modernization of the state and not its implementation in practice;

b) between the need for the intellectual development of students in higher education institutions and the inferior study of its theoretical foundations;

c) between the expansion of the possibilities of national music and the need to study its theoretical and methodological foundations in the intellectual development of future specialists;

d) between the need to introduce the intellectual development of future specialists by funds of national music in the teaching and educational process of a higher educational institution and the lack of a methodology for its implementation.

The revealed contradictions have determined the problem of research, which consists in the need to develop the psychological and pedagogical foundations of intellectual development of students by funds of national music and the need for its implementation in practice.

Thus, the relevance of the research **topic “Intellectual development of students by means of Kazakh national music”** is not questionable.

The aim of the research is the theoretical formation and development of methods for the intellectual development of students through the means of Kazakh national music and experimental verification of their effectiveness.

The object of research is the educational process in higher pedagogical educational institutions.

The subject of the research is the intellectual development of students through the funds of Kazakh national music.

Research hypothesis - if the essence of intellectual development of students is revealed with the means of Kazakh national music, a model, the content of the elective course, additions to the disciplines programs and methods of their implementation in the university, the psychological and pedagogical conditions of intellectual development of students by the means of Kazakh national music are developed, then it will be possible to reach a high level of intellectual development of students, because the philosophy of national music, its spiritual and cultural, social, cognitive potential, emotional and aesthetic impact contributes to the development of their human and personal qualities, deepening creativity, creative thinking, the growth of outlook and intelligence.

Objectives of the research

- to determine the essence of intellectual development of students by the means of Kazakh national music;
- to develop a structural model of intellectual development of students by means of Kazakh national music;
- to reveal psychological and pedagogical conditions of intellectual development of students by means of the Kazakh national music;
- to develop a methodology for the intellectual development of students through the means of Kazakh national music and experimentally test its effectiveness.

Methods of the research: general theoretical such as theoretical analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature on the research problem; content analysis, modeling, theoretical justification, familiarization with normative and legal documents of the educational policy of the Republic of Kazakhstan; analysis of best practices; comparative analysis of activity results; questioning, testing, diagnostic techniques, methods and techniques of mathematical processing.

The theoretical and methodological basis of the research is dialectical knowledge, theory of personality, theory of knowledge and activity, principles and methods of systemic relation, psychological concepts of activity and personality-oriented approaches, positions in the system of higher education, theoretical concepts of intellect, intellectual development of the individual.

Scientific novelty and theoretical significance of the research

- the essence of intellectual development of students with the means of national music is revealed;
- a structural model and content of intellectual development of students by means of national music is developed; criteria, indicators and levels of its formation are defined;
- the psychological and pedagogical conditions of intellectual development of students by means of national music are revealed;
- the method of intellectual development of students is justified by means of national music.

Practical significance of the research

- methodology for diagnosing and assessing the level of intellectual development of students is developed by means of national music through Kazakh national music on the basis of complex psychological and pedagogical methods;
- a method of intellectual development of students is developed by means of Kazakh national music;
- an elective course “Intellectual development of personality through Kazakh national music” was prepared, its effectiveness of this course was tested in practice;
- the results obtained in the course of the research and specific scientific and methodological recommendations, research materials can be used in the practice of pedagogical institutions of higher education, pedagogical colleges, general schools, as well as in the system of advanced training and retraining of teaching staff.

The following positions were put forward to the defense

- intellectual development of the student using Kazakh national music is an integral process of development of intellectual and special musical abilities, accumulation of experience in intellectual activity, aimed at the emotional and value

development of national music, allowing the acquisition of the spiritual and moral qualities of the personality of the future teacher, socially responsible for his professional activities.

- the process of intellectual development of the student by means of Kazakh national music is carried out in accordance with the model, which includes a set of cognitive, need-motivational, emotional-value, reflexive-activity components, appropriate criteria and levels.

- the intellectual development of the student using Kazakh national music covers all the components of the educational process of the university and is carried out on the basis of the interaction of all its participants and continuous monitoring.

- the intellectual development of students by the means of Kazakh national music is ensured by the observance of a set of psychological and pedagogical conditions: ensuring the student's subject position in the teaching and upbringing process; inclusion of students in active independent cognitive activities; creation of a positive intellectual and developing environment and psychological climate; active use of forms, methods, technologies, adequate to intellectual development of students of teacher training Universities using funds of the Kazakh national music; taking into account the peculiarities of individual intellectual and creative development of students using the national music

Approbation of research results

The main statements, theoretical and practical results of the research work were discussed at international conferences:

- International Scientific and Practical Conference. Topical Researches of the World Science. June 20-21. Vol.1. (Dubai, UAE, 2015);

- International scientific and methodological conference “Improvement of professional skills and professional development of teachers” (Almaty, 2015);

- International scientific and practical conference «Шағын жинақталған мектептің білім беру үдерісіндегі интеграция мен дифференциация» (Almaty, 2016);

- International Scientific and Practical Conference “Қазақстан Республикасының әлемдік кеңістіктегі білім мен ғылымның даму тарихы және заманауи тенденциялары” (Almaty, 2016);

- VIII International Scientific and Practical Conference “Psychology and Pedagogy: Current Issues” (St. Petersburg, 2016).

Publications. Content of the thesis was published in 10 works. Among them 3 in the publications recommended by the Committee for Control in Education and Science of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan, 2 in the publications in the Scopus data base, 5 in the materials of international conferences (2 of them are foreign).

Structure and content of the dissertation thesis: The thesis includes normative references, definitions, introduction, three chapters and conclusion, a list of literature references and appendixes.

The work is presented on 189 pages of typewritten text and is illustrated by 5 figures and 13 tables. List of used literature include 221 references.